

ons water uit de Drentsche Aa

Jaarverslag 2016

Inhoud

Voorwoord	2
1. Inleiding	3
2. Doel	3
3. Programmastrategie	3
4. Programmasturing	4
5. Verslag 2016	5
5.1 Doelen	5
5.1.1 Normen voor overschrijdingen	5
5.1.2 Gemeten overschrijdingen	6
5.1.3 Beheers criteria doelen	7
5.2 Inspanningen	8
5.2.1 Communicatie	8
5.2.2 Duurzaam onkruidbeheer	8
5.2.3 Actualisatie beschermingszone Drentsche Aa	9
5.2.4 Aanpak riolering	9
5.2.5 Akkerranden	10
5.2.6 Verminderen uit- en afspoeling percelen	10
5.2.7 Verminderen afspoeling erven	11
5.2.8 Duurzame maisteelt	11
5.2.9 Duurzame bollenteelt	11
5.2.10 Handhaving	12
5.2.11 Systeemonderzoek topsoil	12
5.2.12 Monitoring	12
5.2.13 Actualisatie gebiedsdossier	13
5.2.14 Beheers criteria inspanningen	14
5.3. Middelen	16
5.3.1 Geld	16
8. Voorgestelde scopewijzigingen	18
Bijlage 1. Programma opzet bij start programma	19

Voorwoord

U gaat meer van ons zien...

De Drentsche Aa als veilige drinkwaterbron voor nu en de toekomst. Dit is een mooie uitdaging, waar we in 2016 mee van start zijn gegaan door uitvoering te geven aan de maatregelen die zijn vastgesteld in het ondertekende Uitvoeringsprogramma oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa. Een programma waar voor het eerst in een nauwe samenwerking volledige aandacht en focus hebben voor verbetering van de kwaliteit van het ruwe drinkwater uit de Drentsche Aa.

In het eerste jaar is het programma opgebouwd, er zijn keuzes gemaakt, er is georganiseerd en de eerste projecten zijn van start gegaan. Maar er is vooral met veel plezier gewerkt en samengewerkt. De expertise en gedrevenheid van de professionals maakt veel mogelijk en daardoor hebben we grote stappen kunnen zetten in het eerste jaar.

Belangrijk in dit programma is samenwerking, communicatie en het vergaren van kennis. We kunnen het niet alleen. We zijn afhankelijk van de vrijwillige medewerking van alle mensen die in het gebied van de Drentsche Aa wonen en werken. Binnen het programma werken we van grof naar fijn, we krijgen door onderzoek steeds meer inzicht in het functioneren van het systeem en de bijdragen van emissieroutes en bronnen. Hierdoor kunnen we maatregelen steeds effectiever gaan inzetten.

Samen zorgen we voor een domein die van wezenlijk belang is voor mensen: veilig drinkwater voor nu en in de toekomst. We creëren waarde voor de maatschappij en de natuur in de Drentsche Aa. Mooi werk!

Erna Alting,
Programmamanager UPDA

1. Inleiding

De Europese Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) beoogt oppervlaktewater en grondwater te beschermen voor toekomstige generaties. Hiertoe zijn doelen opgesteld voor de ecologische en chemische toestand, maar ook voor bijzondere functies zoals de drinkwatervoorziening. Sinds 1881 wordt door Waterbedrijf Groningen bij De Punt oppervlaktewater gewonnen uit de Drentsche Aa voor de bereiding van drinkwater ten behoeve van de openbare drinkwaterwinning.

De provincie Drenthe, het waterbedrijf Groningen en het waterschap Hunze en Aa's hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid in het beschermen van de drinkwaterbron en de waterkwaliteit van de drinkwaterbron.

Voor de Drentsche Aa is in 2013 het gebiedsdossier vastgesteld. In dit feitendocument is vastgesteld dat de drinkwaterbron Drentsche Aa een kwetsbare bron is waar bestrijdingsmiddelen een risico zijn. In 2015 is het Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa (UPDA) bestuurlijk vastgesteld. In dit plan zijn twintig maatregelen aangegeven die moeten bijdragen aan het reduceren van de hoeveelheid gewasbeschermingsmiddelen in de Drentsche Aa en het beschermen van de kwetsbare bron.

2. Doel

Binnen het uitvoeringsprogramma Drentsche Aa staan de doelen centraal. Het UPDA is een verzameling van onderling samenhangende projecten en andere activiteiten waarmee de doelen moeten worden bereikt. Bij het formuleren van de doelen is aangesloten bij de landelijke doelen die zijn opgenomen in de 2e Nota Duurzaam Gewasbescherming (nota Gezonde Groei, Duurzame Oogst). Dit beleid is tevens overgenomen in het tweede Stroomgebiedsbeheerplan van waterschap Hunze en Aa's (2016-2021) en in de Omgevingsvisie van provincie Drenthe. De doelen voor het UPDA zijn:

- *50% minder overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in 2018 ten opzichte van beginsituatie in 2012 (Gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa, 2013) bij het innamepunt. Concreet betekent dit maximaal 7 individuele overschrijdingen en maximaal 2 som overschrijdingen bij het innamepunt.*
- *95% minder overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in 2023 ten opzichte van beginsituatie in 2012 (Gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa, 2013) bij het innamepunt. Concreet betekent dit maximaal 1 individuele overschijding en geen som overschrijdingen bij het innamepunt.*

3. Programmastrategie

Door het ontbreken van adequate systeemkennis en gekwantificeerde emissieroutes en gebruikers is het bij aanvang van het programma niet mogelijk de effectiviteit van projecten en het doelbereik van activiteiten aan te geven. Het is op voorhand niet duidelijk aan welke knoppen gedraaid moet worden om de doelen te realiseren. Er wordt om deze reden gekozen voor een brede aanpak. Een brede aanpak door aan de slag te gaan met alle gebruikers van middelen met een driesporen aanpak waarbij gewerkt wordt van grof naar fijn.

Alle gebruikers

Het stroomgebied van de Drentsche Aa dat afwatert naar De Punt omvat een oppervlak van 24.000 ha. Het watersysteem is gebiedseigen, dat wil zeggen dat er geen beïnvloeding is van buiten af. Het

water in de Drentsche Aa is afkomstig van grondwater en hemelwater dat van nature schoon is. De mensen die wonen en werken in het stroomgebied zijn zelf bepalend voor de kwaliteit van het water. Iedereen die middelen gebruikt in het gebied draagt bij aan de vervuiling en kan een steentje bijdragen aan het schoon houden van het water. Het is een gedeelde verantwoordelijkheid wat de basis is voor dit programma en de aanpak.

Viersporen aanpak

Bewustwording en gedragsverandering

Ondanks dat de gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen in het stroomgebied van de Drentsche Aa deze toepassen volgens de regels worden bij De Punt nog regelmatig overschrijdingen geconstateerd. Dit betekent dat de standaard regels niet voldoende zijn. Samen moeten we een stap extra zetten. Er is op vrijwillige basis extra verduurzaming nodig. Het is daarbij erg belangrijk dat men zich bewust is van de kwetsbaarheid van het gebied, de drinkwaterfunctie en de gevolgen die hun handelen kan hebben voor de kwaliteit van het water nu en de toekomst. Urgentiebesef en intrinsieke motivatie moeten uiteindelijk leiden tot aangepast gedrag.

Emissiereductie

Gewasbeschermingsmiddelen kunnen via verschillende emissieroutes in het oppervlaktewater terecht komen. Er worden diverse projecten uitgevoerd die gericht zijn op het terugdringen van emissies. Dit kan door te investeren in fysieke maatregelen of door beheermaatregelen

Kennis, innovatie, monitoring en systeemanalyses

Om te verduurzamen en te innoveren is kennis nodig. Zowel kennis van het systeem als kennis van het effect van maatregelen om te verduurzamen. Kennis en ervaring moet worden opgedaan, onder andere door te experimenteren en kennis moet gedeeld worden voor een groter doelbereik. Het programma zet in op zowel het ontwikkelen en delen van kennis.

Van grof naar fijn

Tijdens de looptijd van het programma zal het inzicht in effectiviteit en doelbereik toenemen. Het werken van grof naar fijn geeft input voor de programma(bij)sturing en voorstellen voor scopewijzigingen.

4. Programmasturing

Binnen het UPDA staan de benoemde doelen centraal. Met een verzameling van onderling samenhangende projecten en andere activiteiten wordt gestreefd deze doelen te bereiken. Het einddoel is helder omschreven en het begin naar dat einddoel is uitgewerkt in maatregelen en projecten maar een groot deel van die weg zal werkende weg worden “ontdekt” en ontwikkeld moeten worden. Jaarlijks kan op basis van nieuwe inzichten en ontwikkelingen bezien worden of bijsturen nodig is om de gestelde doelen te kunnen bereiken.

Sturing vindt plaats op basis van doelen, inspanningen en middelen op de THEFD criteria (Tempo, Haalbaarheid, Efficiëntie, Flexibiliteit en Doelgerichtheid).

In bijlage 1. is de programmaopzet uitgewerkt zoals dat bij aanvang van het programma is geformuleerd.

5. Verslag 2016

In het verslag van 2016 worden de doelen, inspanningen en middelen uitgewerkt in de beheers criteria tempo, haalbaarheid, efficiëntie, flexibiliteit en doelgerichtheid. Vervolgens biedt deze analyse aanknopingspunten om het programma bij te sturen. Daar waar bijsturing nodig is worden concrete scopewijzigingen voorgesteld.

5.1 Doelen

Het strategische doel van het programma is het wegnemen of beperken van de risico's van de drinkwaterbron de Drentsche Aa met gewasbeschermingsmiddelen. Dit strategische doel is smart gemaakt en vertaald in twee operationele doelen:

- *50% minder overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in 2018 ten opzichte van beginsituatie in 2012 (Gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa, 2013) bij het innamepunt. Concreet betekent dit maximaal 7 individuele overschrijdingen en maximaal 2 som overschrijdingen bij het innamepunt.*
- *95% minder overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in 2023 ten opzichte van beginsituatie in 2012 (Gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa, 2013) bij het innamepunt. Concreet betekent dit maximaal 1 individuele overschrijding en geen som overschrijdingen bij het innamepunt.*

5.1.1 Normen voor overschrijdingen

De overschrijdingsnormen voor drinkwater komen uit het Drinkwaterbesluit.

Normen gewasbeschermingsmiddelen en biociden

Voor individuele gewasbeschermingsmiddelen en biociden geldt een drinkwaternorm van 0,1 µg/l en voor de som geldt een drinkwaternorm van 0,5 µg/l. Voor de individuele overschrijdingen geldt een uitzondering voor de stoffen aldrin, dieldrin, heptachloor en heptachloorepoxide. Hiervoor geldt een drinkwaternorm van 0,030 µg/l.

Normen metabolieten

Metabolieten zijn afbraak- of reactieproducten van werkzame stoffen. Voor humaan toxicologisch relevante metabolieten geldt de norm van 0,1 µg/l. Voor metabolieten die niet humaan toxicologisch relevant zijn, geldt een norm van 1,0 µg per liter (Bron: Drinkwaterbesluit).

Tot op heden zijn alleen BAM (dichlobenil en fluopicolide) en AMPA (glyfosaat) door de Inspectie Leefomgeving en Transport aangemerkt als niet humaan-toxicologisch relevante metabolieten (Bron: RIVM briefrapport 703719050/2006 Bestrijdingsmiddelen en hun metabolieten in leidingwater).

Metabolieten zijn relevant tenzij ze expliciet niet-relevant zijn verklaard (Bron RIVM Rapport 2016-0083 "Bestrijdingsmiddelen in grondwater bij drinkwaterwinningen: huidige belasting en mogelijke maatregelen". §1.3.4). De normering omtrent metabolieten is in ontwikkeling en de verwachting is dat in de komende jaren meer metabolieten specifieke normen krijgen of worden aangewezen als niet humaan toxicologisch relevant.

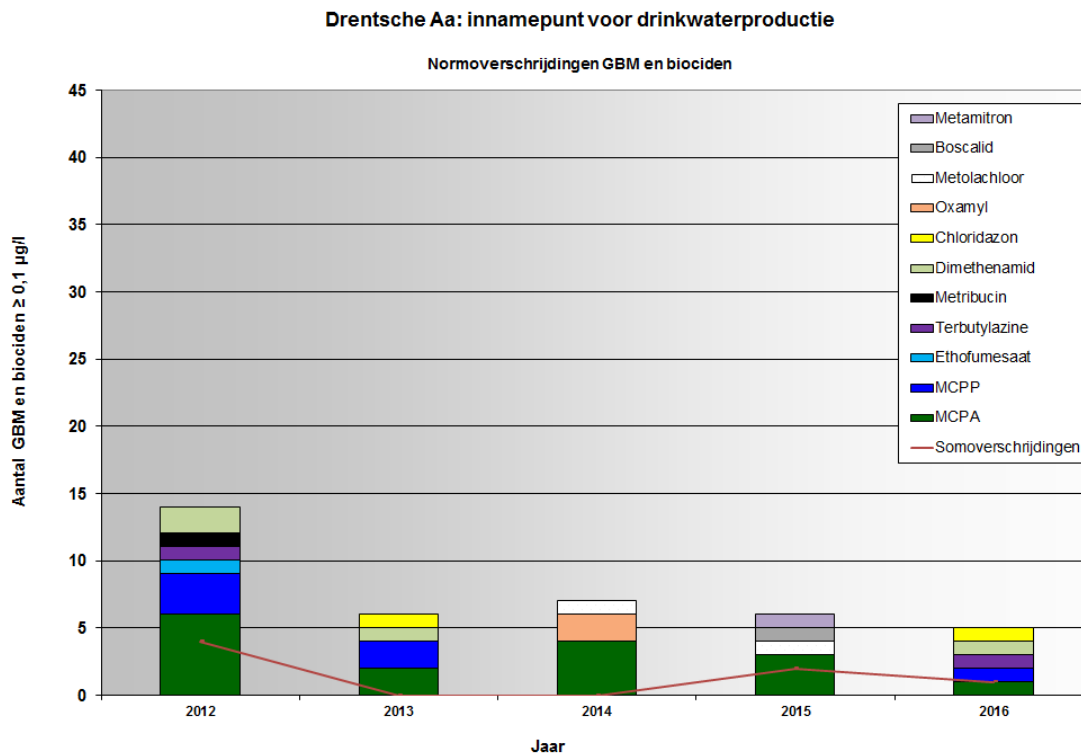
5.1.2 Gemeten overschrijdingen

De huidige overschrijdingsdoelen van het UPDA zijn gerelateerd aan de gemeten overschrijdingen in 2012. In 2012 is gemeten in de periode week 15 tot en met week 40 en zijn gewasbeschermingsmiddelen en biociden gemeten. In 2012 werden nog geen metabolieten gemeten.

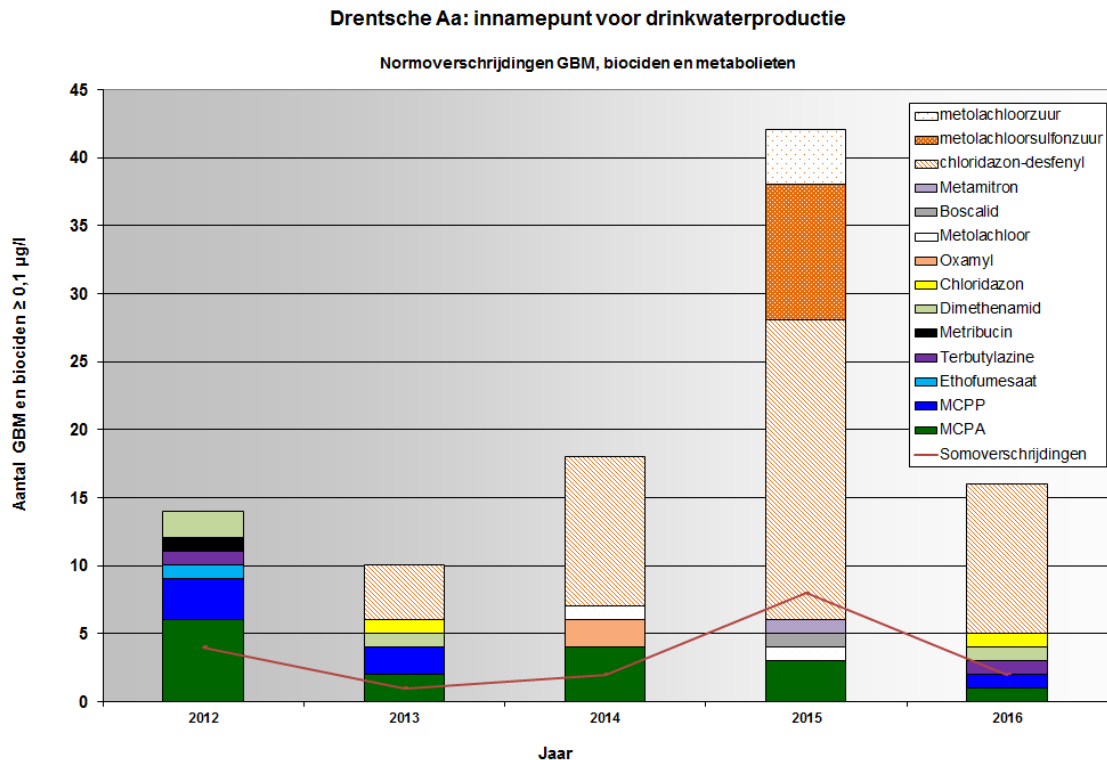
Sinds 2012 is het meetprogramma gewijzigd. Sinds 2013 worden ook metabolieten gemeten en in 2016 is de meetperiode uitgebreid en is het hele jaar gemeten.

Het uitbreiden van de meetperiode, het uitbreiden van het meetpakket (inclusief metabolieten) en de ontwikkelingen in de normering voor metabolieten betekent dat de kans op het waarnemen van overschrijdingen toeneemt.

In onderstaande grafiek zijn de normoverschrijdingen weergegeven van gewasbeschermingsmiddelen en biociden. De jaren 2012 – 2015 geven de metingen weer vanaf week 15 tot en met week 40. Het jaar 2016 geeft de overschrijdingen weer gemeten vanaf week 1 tot en met week 52. De overschrijdingen in 2016 zijn gemeten in de periode van week 15 – 40.

In onderstaande grafiek zijn ook de overschrijdingen van metabolieten (oranje arceringen) toegevoegd. Dit geeft een forse toename van het aantal overschrijdingen.

5.1.3 Beheers criteria doelen

Tempo

Er is sprake van een geleidelijke afname van het aantal overschrijdingen en ook de concentraties van de gemeten stoffen neemt langzaam af. Het is nog te vroeg om na één jaar al te voorspellen of de doelen tijdig worden gehaald.

Haalbaarheid

Jaarlijks kunnen de gemeten overschrijdingen fors verschillen. Dit komt omdat de drinkwaterbron kwetsbaar is. Factoren zoals weersinvloeden, activiteiten op het maaiveld en/of calamiteiten kunnen de overschrijdingen direct beïnvloeden. Door de uitvoering van het UPDA is er meer focus en aandacht op het voorkomen en verminderen van emissies en vervuiling. Dit heeft een positief effect op de haalbaarheid van de doelen. Omdat niet alle factoren beheersbaar zijn te maken is de haalbaarheid van de reductiedoelen slechts in beperkte mate te beheersen.

Efficiëntie

De doelen die gesteld zijn voegen waarde toe. De doelen zijn gerelateerd aan de kwaliteitsdoelen uit het Drinkwaterbesluit en zijn gericht op een forse reductie van overschrijding van deze doelen.

Flexibiliteit

Het uitvoeringsprogramma is in samenspraak met het gebied tot stand gekomen. In 2015 hebben veertien organisaties uit het gebied de intentie uitgesproken zich sterk te maken voor de uitvoering van het programma en het halen van de doelen.

De gestelde doelen beperken zich tot een beperkte meetperiode en metabolieten zijn hier niet in meegenomen. Omdat de normering omtrent metabolieten in ontwikkeling is kan dit de komende jaren leiden tot verschuivingen in overschrijdingen.

Om onduidelijkheid te voorkomen en draagvlak voor het programma te houden bij alle gebiedspartijen is het voorstel om de doelen niet te wijzigen. Wel willen we alle meetresultaten, jaarrond en inclusief metabolieten, delen met alle partijen en waar mogelijk gebruiken voor de inhoudelijke bijsturing van het programma.

Doelgerichtheid

De reductiedoelen voor overschrijdingen van gewasbeschermingsmiddelen dragen in voldoende mate bij aan het strategische doel om de risico's van de drinkwaterbron weg te nemen of terug te dringen. Het doel is gericht op het nagenoeg volledig reduceren van de overschrijdingen met gewasbeschermingsmiddelen.

5.2 Inspanningen

Onderstaande wordt per project aangegeven wat in 2016 is uitgevoerd en wat er staat gepland voor 2017.

5.2.1 Communicatie

2016

In 2016 is een communicatiestrategie opgesteld, een kick-off van het programma georganiseerd, de Drentsche Aa en het UPDA stonden centraal in de "Week van ons water" en een week lang zijn uitzendingen geweest op RTV Drenthe. Het voornemen was om ook in 2016 een website te lanceren en social media in te richten. De voorbereidingen en aanbesteding hiervan is in 2016 afgerond maar de lancering van de site is uitgesteld naar het voorjaar van 2017.

Doorkijk 2017

Het voornemen is om in 2017 de website te laten bouwen, content te verzamelen en de site te lanceren. Website en social media worden continue ingezet om goede voorbeelden te laten zien en het belang van een schone Drentsche Aa te benadrukken. Om burgers bewuster te maken wordt een informatiemarkt georganiseerd in Zeegse waar kennis en informatie wordt gegeven over duurzaam onkruidbestrijding. Om burgers vaker te informeren en bewust te maken zal het UPDA zich regelmatig presenteren op bijeenkomsten/initiatieven van derden.

In Assen is in 2016 onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van middelen in het rioolstelsel. In de woonwijk waar is gemeten wordt actief gewerkt aan voorlichting en gedragsverandering. Vervolgens zal twee jaar later weer gemeten worden om het effect te meten.

Flexibiliteit

De activiteiten die binnen het project Communicatie zijn gepland zijn flexibel en kunnen naar behoefte worden aangepast.

5.2.2 Duurzaam onkruidbeheer

2016

Binnen dit project wordt gewerkt aan het verduurzamen van onkruidbeheer bij professionele gebruikers (gemeenten en bedrijven). Bedrijven en gemeenten worden gezien als professionele

gebruikers. Met ingang van 31 maart 2016 geldt voor professionele gebruikers een verbod op chemische onkruidbestrijding op verhardingen. In 2016 zijn meerdere bijeenkomsten gehouden voor gemeenten om dit verbod onder de aandacht te brengen, alternatieven aan te reiken en ervaringen te inventariseren en te delen. Alle gemeenten in het gebied van de Drentsche Aa hebben goed gevolg gegeven aan dit verbod en passen duurzaam onkruidbeheer toe op verhardingen.

	Chemievrij sinds	Verharding		Groen	
		2015	2016	2015	2016
Aa en Hunze					
Assen	2000				
Borger-Odoorn	2015				
Haren	1991				
Midden-Drenthe					
Tynaarlo	1997				

2017

In 2017 ligt de focus op de bedrijven. De acht bedrijven met grote oppervlakken verhard oppervlak worden benaderd en er worden bedrijfsplannen gemaakt om over te stappen op duurzaam onkruidbeheer op verhardingen en onverharde terreinen. (In november 2017 wordt chemische onkruidbestrijding op onverhard terrein verboden door professionele gebruikers.) In 2017 zullen ook afspraken met gemeenten gemaakt worden over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan het verbod op onverhard terrein, rekening houdend met de green deals voor recreatie en sportvelden. De NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) is verantwoordelijk voor het controleren op de naleving van deze nieuwe regels bij bedrijven en gemeenten en zal betrokken worden bij dit project. In 2017 worden haarvatmetingen uitgevoerd om te meten of bedrijven de regels naleven.

5.2.3 Actualisatie beschermingszone Drentsche Aa

2016

In de Provinciale omgevingsverordening (POV) is de bescherming van de drinkwaterbron de Drentsche Aa vastgelegd. Deze bescherming omvat aan weerszijden van de beek een spuitvrije zone van 4 meter en een verbod om spuitapparatuur te vullen vanuit de beek. In dit project is onderzocht welke watergangen in de Drentsche Aa watervoerend zijn en waar ook een spuitvrije zone zinvol zou zijn. Een uitbreiding van de spuitvrije zone is op termijn wellicht niet voldoende om de drinkwaterbron effectief te beschermen. Mogelijk is in de toekomst een andere bescherming nodig gericht op meerdere emissieroutes, risico's en stoffen. Het programma zal de komende jaren veel informatie opleveren wat nodig is om te kunnen bepalen wat een effectieve en noodzakelijke bescherming is. Voorstel is dan ook om vooralsnog de POV niet aan te passen en dit uit te stellen tot na het vaststellen van het tweede gebiedsdossier in 2019. Volgend uit de Drinkwaternote, vindt een landelijke juridische verkenning plaats gericht op innamepunten van oppervlaktewaterwinningen. Bevindingen van deze verkenning worden meegenomen bij de actualisatie.

5.2.4. Aanpak riolering

2016

Het doel van dit project is inzichtelijk te krijgen wat de invloed is van het stedelijk gebied op de waterkwaliteit van de Drentsche Aa. Het projectteam bestond uit vertegenwoordigers van de 3

gemeenten met het meeste grondgebied in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Dit zijn de gemeenten Tynaarlo, Assen en Aa en Hunze.

Samen met het waterschap en de provincie is een plan van aanpak geschreven. Gedetailleerde monitoring in de haarvaten van het rioleringsstelsel geeft het beste beeld wat er daadwerkelijk aan stoffen uit het stedelijk gebied richting de Drentsche Aa stroomt.

Daarvoor is gekozen om dit in een beperkt gebied te doen, waarbij de stad Assen als meest logische keuze leek. Dit omdat in voorgaand onderzoek duidelijk was dat juist in en rondom de stad Assen stoffen in het oppervlaktewater zijn gemeten die ook door particulieren gebruikt mogen worden.

Na een nadere analyse van het rioleringsstelsel is gekozen voor twee meetpunten waar gescheiden riolering op uitkomt. De twee wijken zijn verschillend van aard: een met een aantal grote instellingen met onverhard terrein, een ander kleinere woonwijk met voornamelijk particuliere bewoning en verhard oppervlak. Beide wijken zijn geanalyseerd naar oppervlakte en type riolering.

Er is wekelijks gemeten gedurende de maanden juni 2016 - december 2017. Het pakket is samengesteld naar analyse van meetresultaten van het waterbedrijf Groningen bij het innamepunt en landelijke gegevens over toegestane middelen voor particulieren.

2017

In 2017 wordt nog gemeten tot en met maart en aansluitend zal een rapport opgesteld met de analyse van de meetresultaten.

5.2.5 Akkerranden

2016

Dit project wordt getrokken door de Agrarische Natuur Drenthe (AND). In 2016 is 16 ha akkerrand aangelegd in het gebied van de Drentsche Aa. Er is één veldbijeenkomst georganiseerd om de boeren voor te lichten over de functie die akkerranden kunnen vervullen in plaagbestrijding.

2017

Ook dit jaar ligt er de opgave om 16 ha akkerranden aan te leggen. Het voornemen is de akkerranden alleen nog langs watervoerende sloten aan te leggen. Er worden twee veldbijeenkomsten gehouden en er wordt met minimaal vier aardappeltelers het middelengebruik geïventariseerd op een aardappelveld met en zonder een akkerrand.

5.2.6 Verminderen uit- en afspoeling percelen

2016

Dit project is nog niet gestart omdat resultaten nodig zijn die voortkomen uit het onderzoek Topsoil.

2017

In 2017 zijn de kansenskaarten "uit- en afspoeling" gereed vanuit het systeemonderzoek Topsoil en kan opdracht worden gegeven voor dit project.

5.2.7 Verminderen afspoeling erven

2016

In 2016 zijn de locaties van de boerenerven geïnventariseerd en is een kanskaart gemaakt van erven waar emissiereductiemaatregelen het meest effectief zijn. In dit project worden op bedrijfsniveau plannen uitgewerkt om erfemissie terug te dringen. Wanneer het gewenst is kan ook een collectieve voorziening aangelegd worden dit in overeenstemming met het DAW project om bestaande vulplaatsen te renoveren.

2017

In 2017 worden de bedrijven bezocht en worden bedrijfsplannen gemaakt voor emissiereducerende maatregelen. Deze plannen worden ingediend voor subsidie.

5.2.8 Duurzame maïsteelt

2016

In het gebied van de Drentsche Aa doen vijf maïstelers mee die als voorbeeldbedrijf functioneren binnen het project 'Grondig boeren met maïs'. Op deze bedrijven kunnen andere telers en loonwerkers zien hoe op praktische wijze op een duurzamere manier maïs kan worden geteeld. Daarnaast liggen op de hoofdlocatie (proefboerderij Marijwijksoord) van het project ook diverse demonstratiepercelen waar kennis over wordt vergaard en verspreid. Ieder jaar, dus ook in 2016, wordt een gras- en maïsmanifestatie dag gehouden, waar andere maïstelers kennis kunnen nemen van de resultaten. Hier komen gemiddeld zo'n 500 geïnteresseerden op af. Het project is via de voorbeeldbedrijven uitgerold over de hele provincie en is naast reductie van GBM gericht op verminderen uit- en afspoeling van nutriënten en een betere bodem.

2017

In 2017 wordt specifiek gekeken naar de mogelijkheden die er zijn om het middelengebruik verder terug te dringen. In 2017 zal bekeken worden of in dit project aandacht kan komen voor het gebruik van terbutylazine. Deze stof leidt tot individuele overschrijdingen bij De Punt en draagt bij aan somoverschrijdingen en is sterk gerelateerd aan de maïsteelt en zeer persistent in water. Ook wordt in 2017 gewerkt aan het opzetten van meetpunten nabij percelen in de praktijk die in gebruik zijn voor het continu telen van maïs.

5.2.9 Duurzame bollenteelt

2016

In 2016 zijn de eerste bijeenkomsten georganiseerd met de bollentelers in het gebied van de Drentsche Aa. Ontwikkelingen in oppervlakken, middelengebruik en de milieubelasting zijn geïnventariseerd. Daarnaast zijn telers bewust gemaakt van de risico's van bollenteelt in het gebied; de eerste bijeenkomst was bij het innamepunt bij Glimmen van Waterbedrijf Groningen.

2017

In 2017 wordt met iedere deelnemende bollenteler een bedrijfsplan opgesteld waarbij ingezet wordt op preventie, middelengebruik en emissiereductie. Tevens wordt een projectmonitoring uitgevoerd om het effect van maatregelen op de waterkwaliteit te meten. Op basis van de bedrijfsplannen wordt een monitoringsplan opgesteld voor de bollen- en lilieteelt om het effect van de uit te voeren maatregelen te meten.

5.2.10 Handhaving

2016

In 2016 is er bij het waterschap een interne analyse uitgevoerd naar de effectiviteit van de handhaving. Op basis hiervan wordt de formatie uitgebreid met 2 fte.

2017

Intensivering en verbetering van afstemming van handhaving en toezicht zal in 2017 vorm krijgen. Het waterschap stelt toezichtplannen op voor handhaving op het gebied van gewasbeschermingsmiddelen. Tussen handhavende instanties wordt ingezet op onderlinge afstemming en het afstemmen van de handhaving op het programma.

5.2.11 Systeemonderzoek topsoil

2016

Het systeemonderzoek richt zich op het landelijk gebied. Het begrijpen van hoe de beek functioneert is het doel. Hiervoor worden diverse modellen gebouwd die zowel het hydrologische (SWAP) als het ecologisch (SWAT) functioneren van de beek zo goed mogelijk benaderen. Risicokaarten met de meest uitspoelingsgevoelige gebieden zijn het uiteindelijke product. Wanneer we dit goed in de vingers hebben, kunnen we maatregelen doorrekenen op hun effectiviteit om uit en afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen te verminderen.

In 2016 is een plan van aanpak opgesteld dat gebruikt is voor de uitvraag aan diverse partijen. In juli is opdracht gegeven aan een extern bureau om de systeem analyse van de Drentsche Aa uit te voeren. Hydrologische, bodem fysische en chemische en waterkwaliteit gegevens zijn verzameld en aangeleverd door het waterschap als input voor de op te zetten modellen.

2017

Een eerste tussenrapport geeft zicht op indeling van het systeem in subeenheden en de aanpak van de modellering, gestart is met de eerste runs voor het draaien van het model.

Tevens is een plan van aanpak opgesteld voor het meten van de reistijden vanaf diverse plakken stroomopwaarts van het innamepunt. Dit onderzoek moet leiden tot een beter zicht op transporttijden van stoffen zodat bij calamiteiten adequaat kan worden ingegrepen.

5.2.12 Monitoring

2016

Jaarlijks wordt een monitoringsplan opgesteld met daarin de gemeten stoffen en overschrijdingen bij De Punt. In 2016 is een standaard ontwikkeld voor dit monitoringsplan zodat we gedurende het programma jaarlijks eenzelfde rapportage opstellen.

2017

In 2017 wordt het monitoringsplan 2016 opgesteld en worden overschrijdingen en doelbereik inzichtelijk gemaakt. In 2017 wordt een plan van aanpak gemaakt voor de projectmonitoring. Voor de projecten akkerranden, duurzame bollenteelt, duurzame maisteelt en erfemissie wordt een monitoringsplan opgesteld en vanaf 2017 wordt dit uitgevoerd.

5.2.13 Actualisatie gebiedsdossier

2016

In 2016 is het landelijke protocol gebiedsdossiers opgesteld welke een handreiking vormt voor het op te stellen gebiedsdossier in 2019

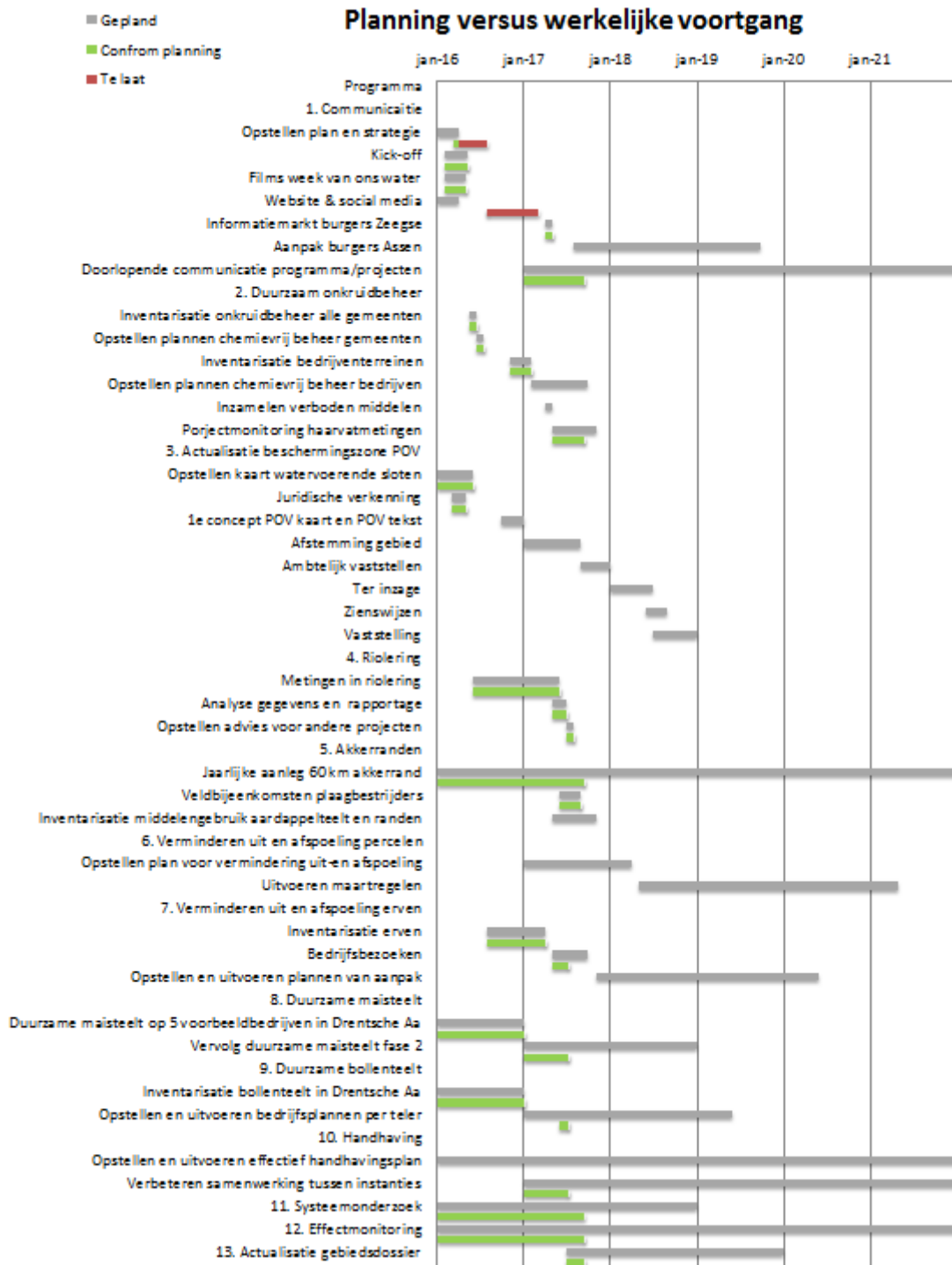
2017

In 2017 zal een opdracht, project start up en plan van aanpak worden opgesteld voor het tweede op te stellen gebiedsdossier.

5.2.14 Beheers criteria inspanningen

Tempo

In onderstaande tabel is van de projecten de planning (grijze balken) uitgezet tegen werkelijke voortgang. Daar waar de balken groen kleuren valt het binnen de planning en waar het rood kleurt is de oorspronkelijke planning overschreden.

We kunnen concluderen dat de uitvoering van de projecten verloopt conform planning. Een aantal communicatie activiteiten zijn uitgelopen in de tijd. Dit heeft te maken met een te rooskleurige planning. Er waren veel activiteiten gepland in het eerste half jaar. De website en social media is naar

achteren verschoven ook om reden dat hiervoor goede content nodig is en dat is deels gerelateerd aan de start van andere projecten. Binnen het project duurzaam onkruidbeheer is later gestart met chemievrij beheer bedrijven omdat in 2016 de focus lag op de gemeenten. In het project duurzame bollenteelt is het opstellen van bedrijfsplannen per teler later van start gegaan. Dit omdat er tijd nodig was om bollentelers ervan te overtuigen mee te blijven doen na de berichtgeving in de media en omdat het formuleren van een goede opdracht en de aanbesteding van de tweede fase veel tijd in beslag heeft genomen. Het project actualisatie POV vertraagd omdat er de komende tijd veel informatie beschikbaar gaat komen over doelbereik en effectiviteit van projecten. Deze informatie is van belang om een effectieve bescherming aan te kunnen geven. Het voorstel is om dit project te herzien en hier in 2019 mee verder te gaan. Het project uit- en afspoeling vanaf percelen is niet in 2016 van start gegaan omdat de modelstudies binnen het project systeemanalyses relevante informatie gaan geven.

Haalbaarheid

De doelen van alle projecten die zijn geformuleerd zijn in principe haalbaar. De omvang van realisatie is afhankelijk van een aantal zaken zoals geld, uren en vrijwillige deelname. In onderstaande tabel is per project aangegeven waar de haalbaarheid van het project van afhankelijk is.

	Haalbaarheid afhankelijk van:
1. Communicatie	Deelname burgers en beschikbaarheid uren projectteamleden. We hebben veel burgers in het gebied. Het bereiken van alle burgers wordt getracht door gerichte social media berichten en bijeenkomsten.
2. Duurzaam onkruidbeheer	Deelname gemeenten en bedrijven. Alle gemeenten doen mee aan het project. De deelname van bedrijven is nog niet bekend.
3. Actualisatie POV	Impact van bescherming Vanuit Drinkwaternote: verkenning juridische bescherming innamepunten oppervlaktewaterwinnings
4. Riolering	Uren projectteamleden.
5. Akkerranden	De subsidie is toegezegd en ook blijkt er voldoende animo bij de landbouw om akkerranden aan te leggen.
6. Verminderen uit- en afspoeling percelen	Deelname landbouwers en het aanwenden van subsidies.
7. Verminderen uit- en afspoeling erven	Deelname landbouwers en het aanwenden van subsidies.
8. Duurzame maisteelt	De bereidheid van maïstelers en loonwerkers om in de eigen praktijk toe te passen wat binnen het project met succes wordt gedemonstreerd. Het aanpassen van teeltadviezen aan de maïstelers en loonwerkers door leveranciers van zaad, meststoffen, machines etc. De resultaten van de demonstratiepercelen zijn goed en de voorbeeldbedrijven zijn enthousiast. Ook de aan de maïstelers gelieerde bedrijven zijn actief binnen het project en adviseren over duurzamer teeltmogelijkheden
9. Duurzame bollenteelt	Deelname telers en het aanwenden van subsidies.
10. Handhaving	Beschikbaarheid tijd van handhavers
11. Topsoil	Subsidies om dit onderzoek uit te voeren zijn toegezegd.
12. Monitoring	Kennis en tijdsinzet van projectteamleden
13. Actualisatie gebiedsdossier	Kennis en tijdsinzet van projectteamleden

Flexibiliteit

Of projecten gaandeweg het programma worden aangepast is afhankelijk van voorwaarden en afspraken. Het voornemen is dat de projecten, zoals opgenomen in het ondertekende uitvoeringsprogramma, worden uitgevoerd. Wanneer gedurende de looptijd van het programma blijkt dat aanpassing van projecten nodig is omdat dit gunstig is voor het bereiken van doelen dan zal dit als een scopewijziging ter besluitvorming voorgelegd worden aan de stuurgroep.

In principe zijn alle projecten flexibel tenzij er subsidie is toegezegd en subsidievoorwaarden beperkend zijn. Dit geldt voor de projecten Akkerranden en Topsoil.

Efficiëntie en doelgerichtheid

Efficiëntie en doelgerichtheid hebben met elkaar te maken. Omdat bij de start van het programma niet duidelijk was aan welke knoppen gedraaid moest worden om de doelen te halen is gekozen voor een bredere aanpak en aan de slag te gaan met alle gebruikersgroepen van gewasbeschermingsmiddelen die in het gebied wonen en/of werken. Gedurende de looptijd van het programma zal door systeemanalyses en projectmonitoring meer inzicht komen in efficiëntie en doelgerichtheid van de projecten. Als voorbereiding op de actualisatie van het gebiedsdossier zal hier een analyse voor worden opgesteld.

5.3. Middelen

5.3.1 Geld

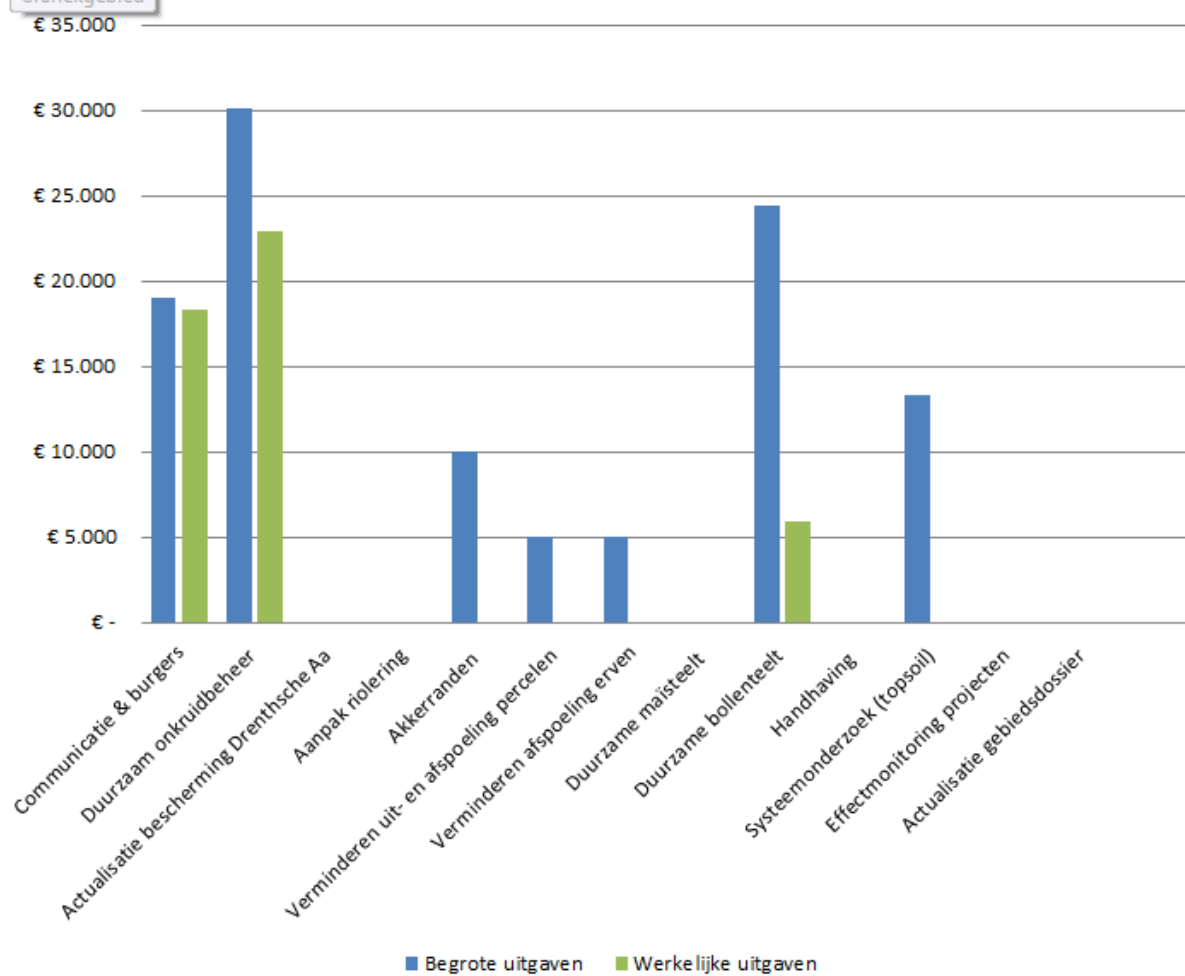
Tempo

Voor de uitvoering van de projecten was in 2016 een bedrag geraamd van € 106.872. Hiervan is slechts € 47.104 uitgegeven. De belangrijkste oorzaak hiervoor is dat in 2016 de projecten zijn opgestart en de kosten voor het inhuren van expertise niet (volledig) zijn gefactureerd.

Dit geld voor akkerranden, afspoeling erven, duurzame bollenteelt en Topsoil. Daarnaast is het project vermindering uit- en afspoeling percelen nog niet van start gegaan omdat dit project afhankelijk is van gegevens uit het project Topsoil. Het project “vermindering uit- en afspoeling percelen” is om die reden qua uitvoering verschoven naar 2018.

Uitgaven 2016 UPDA

Grafiekgebied

Haalbaarheid

De middelen zijn beschikbaar en bruikbaar. Omdat niet alle begrote middelen in 2016 zijn gebruikt maar deze kosten wel gemaakt worden moeten de resterende budgetten doorschuiven naar het volgende jaar. Het niet bestede budget van 2016, € 59.768,-, moet doorschuiven naar 2017.

Financiën 2016	Begroting	Uitgaven
Communicatie & burgers	€ 19.000	€ 18.288,10
Duurzaam onkruidbeheer	€ 30.099	€ 22.917,52
Actualisatie beschermingszone Drentsche Aa	€ -	€ 0,00
Aanpak riolering	€ -	€ 0,00
Akkerranden	€ 10.000	€ 0,00
Verminderen uit- en afspoeling percelen	€ 5.000	€ 0,00
Verminderen afspoeling erven	€ 5.000	€ 0,00
Duurzame maïsteelt	€ -	€ 0,00
Duurzame bollenteelt	€ 24.440	€ 5.898,75
Handhaving	€ -	€ 0,00
Systeemonderzoek (Topsoil)	€ 13.333	€ 0,00
Effectmonitoring projecten	€ -	€ 0,00
Actualisatie gebiedsdossier	€ -	€ 0,00
Onvoorzien	€ -	€ 0,00
	€ 106.872	€ 47.104
Doorschuiven resterend budget 2016		€ 59.768

Flexibiliteit

Er zijn voornamelijk geen redenen om gelabelde projectbudgetten te verschuiven.

8. Voorgestelde scopewijzigingen

Bovenstaande analyse van het programma resulteren in het voorstel tot de volgende scopewijzigingen:

- Project actualisatie POV uitstellen tot na 2019, nadat het tweede gebiedsdossier is vastgesteld.
- Het project vermindering uit- en afspoeling percelen nog niet van start gegaan omdat dit project afhankelijk is van gegevens uit het project topsoil. De start van het project vermindering uit- en afspoeling percelen verschuiven van 2016 naar 2018.
- Niet alle begrote middelen in 2016 zijn gebruikt, de resterende gelden moeten gelabeld blijven voor het programma en doorschuiven naar 2017.

Bijlage 1. Programma opzet bij start programma

Uitgangssituatie

Sinds 1881 wordt door Waterbedrijf Groningen bij De Punt oppervlaktewater gewonnen uit de Drentsche Aa voor de bereiding van drinkwater. De inwoners van de stad Groningen en de omliggende plaatsen Haren, Glimmen en gedeeltelijk Eelde-Paterswolde krijgen hun drinkwater uit het oppervlaktewater van de Drentsche Aa.

KRW

De Europese Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) beoogt oppervlaktewater en grondwater te beschermen voor toekomstige generaties. Hiertoe zijn doelen opgesteld voor de ecologische en chemische toestand, maar ook voor bijzondere functies zoals de drinkwatervoorziening. Artikel 7.2 stelt dat het mogelijk moet zijn om met de bestaande zuiveringsinstallaties drinkwater te produceren dat voldoet aan de Drinkwaterrichtlijn (98/83/EG), Artikel 7.3 stelt dat lidstaten zorg moeten dragen om "...achteruitgang van de kwaliteit te voorkomen, teneinde het niveau van zuivering dat voor de productie van drinkwater is vereist, te verlagen".

Elke zes jaar rapporteren lidstaten over de voortgang in het bereiken van deze doelen. In de eerste serie Stroomgebiedbeheerplannen (SGBP'en) (2009-2015) is opgenomen dat voor winningen voor de openbare drinkwatervoorziening gebiedsdossiers moeten worden opgesteld en beschermingszones (voor oppervlaktewaterwinningen) worden ingesteld. De maatregelen die volgen uit de in 2012 opgestelde gebiedsdossiers worden ingebracht in de tweede serie SGBP'en (2016-2021).

Gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa

De provincie Drenthe heeft in 2013 het gebiedsdossier oppervlaktewaterwinning Drentsche Aa opgesteld. Dit dossier is op 19 november 2013 door Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe vastgesteld en door het dagelijks bestuur van het waterschap Hunze en Aa's in september 2013 geaccordeerd. In dit gebiedsdossier zijn de aanwezige verontreinigingen geanalyseerd en vertaald naar risico's voor de drinkwaterwinning. De inhoudelijke analyse in het gebiedsdossier toont een urgentie aan voor het nemen van maatregelen. In het gebiedsdossier is het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa als kwetsbaar beoordeeld vanwege de snelle respons van de oppervlaktewaterkwaliteit op activiteiten op het maaiveld. Uit de inventarisaties bij het innamepunt De Punt is gebleken dat er een structurele belasting is met gewasbeschermingsmiddelen.

Grondwaterbeschermingsgebied Drentsche Aa

Rondom het oppervlaktewatersysteem van de Drentsche Aa is ten behoeve van de drinkwatervoorziening een verbod opgenomen om binnen een afstand van 4 meter vanaf de insteek van het oppervlaktewater bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Dit beschermingsgebied is aangewezen als het grondwaterbeschermingsgebied Drentsche Aa.

Uitvoeringsprogramma Oppervlaktewaterwinning Drentsch Aa

Onder regie van de provincie Drenthe is het waterbedrijf Groningen en het waterschap Hunze en Aa's het uitvoeringsprogramma opgesteld. In dit programma zijn maatregelen geformuleerd die de risico's genoemd in het gebiedsdossier weg moeten nemen of verminderen. Er zijn 20 maatregelen geformuleerd om de belasting met gewasbeschermingsmiddelen terug te dringen.

Verantwoordelijkheid en belang betrokken partijen

Waterschap Hunze en Aa's

In algemene zin zijn binnen de KRW-afspraken de waterschappen verantwoordelijk voor schoon oppervlaktewater. De Drentsche Aa is binnen de KRW aangewezen als waterlichaam waarvoor doelen zijn vastgesteld die bijdragen aan het verbeteren van deze waterkwaliteit. Voor de Drentsche Aa zijn ecologische en fysisch/chemische doelen vastgelegd.

Provincie Drenthe

De provincie is vanwege de drinkwaterwinning verantwoordelijk voor de kwaliteit van het (grond)water. Binnen de KRW afspraken zijn de provincies verantwoordelijk voor de uitvoering van maatregelen om de toestand van het grondwater te verbeteren. Het stroomgebied van de Drentsche Aa ligt in het grondwaterlichaam Zand Eems. In het Drentsche Aa gebied is er een belangrijke interactie tussen grond- en oppervlaktewater. De kwaliteit van het grondwaterlichaam mag geen beperking mag vormen voor het bereiken van de doelstellingen voor het oppervlaktewater en voor de doelstellingen met betrekking tot "water voor menselijke consumptie". In het grondwaterlichaam Zand-Eems wordt de belangrijkste antropogene beïnvloeding van de grondwaterkwaliteit veroorzaakt door de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen. Maatregelen om emissies van gewasbeschermingsmiddelen naar de Drentsche Aa te verminderen zijn onderdeel van het uitvoeringsplan dragen bij aan het verbeteren van de grondwaterkwaliteit. De provincie heeft in de POV rond de Drentsche Aa een beschermingszone aangewezen. De bescherming richt zich op het weren van activiteiten en stoffen die de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater nadelig kunnen beïnvloeden.

Waterbedrijf Groningen

Volgens de huidige uitgangspunten van nationaal en internationaal beleid, zoals de Europese Kaderrichtlijn Water, moet de kwaliteit van de bronnen zodanig zijn dat het mogelijk is om met eenvoudige technieken drinkwater te produceren. Waterbedrijf Groningen haalt bij De Punt oppervlaktewater uit de Drentsche Aa voor de bereiding van drinkwater. Het waterbedrijf is verantwoordelijk voor het leveren van drinkwater wat voldoet aan de kwaliteitseisen uit het drinkwaterbesluit. Om drinkwater van voldoende kwaliteit te leveren gebruikt het waterbedrijf geavanceerde technieken om stoffen uit het water te halen. Het is natuurlijk wenselijk dat verontreinigende stoffen niet in de drinkwaterbronnen terecht komen, want dan hoeft het waterbedrijf ze er ook niet uit te halen. Het uitvoeringsprogramma draagt bij aan het voorkomen van vervuiling.

Aanleiding en urgentie

Aanleiding

De Kaderrichtlijn Water (KRW, 2000) stelt dat met bestaande zuivering drinkwater volgens de geldende normen moet worden gemaakt. Daarnaast moeten waterlichamen beschermd worden om het niveau van zuivering voor de productie van drinkwater te verlagen. Om de zuivering te verlagen zijn streefwaarden geformuleerd waaraan het onttrokken water moet voldoen. Uit het gebiedsdossier is naar voren gekomen dat deze streefwaarden structureel worden overschreden voor gewasbeschermingsmiddelen.

Urgentie

Het kabinet wil dat de waterkwaliteit uiterlijk in 2023 op orde is, zowel voor water dat bestemd is voor de drinkwatervoorziening als voor de ecologische kwaliteit van oppervlaktewater (Kaderrichtlijn Water). Dit betekent dat in 2023 nagenoeg geen overschrijdingen meer mogen plaatsvinden van

respectievelijk de drinkwaternorm en de milieukwaliteitsnormen. En dat in 2018 het aantal overschrijdingen met 50% moet zijn afgenomen ten opzichte van 2012.

Visie/ambitie

De drinkwaterbron de Drentsche Aa blijft een veilige drinkwaterbron waar we nu en voor toekomstige generaties schoon en gezond drinkwater uit kunnen bereiden. De mensen die wonen en werken in het stroomgebied houden rekening met de drinkwaterfunctie door vervuiling zoveel mogelijk te voorkomen.

Financiering programma

Het programma wordt gefinancierd door de drie partijen met een wettelijke verantwoordelijkheid. Onderstaande bijdragen zijn toegezegd:

Organisatie	Toegezegde bijdrage 2016 - 2021 incl. BTW
Waterschap Hunze en Aa's	€ 450.000
Provincie Drenthe	€ 544.500
Waterbedrijf Groningen	€ 181.500
Totaal (incl BTW)	€ 1.176.000

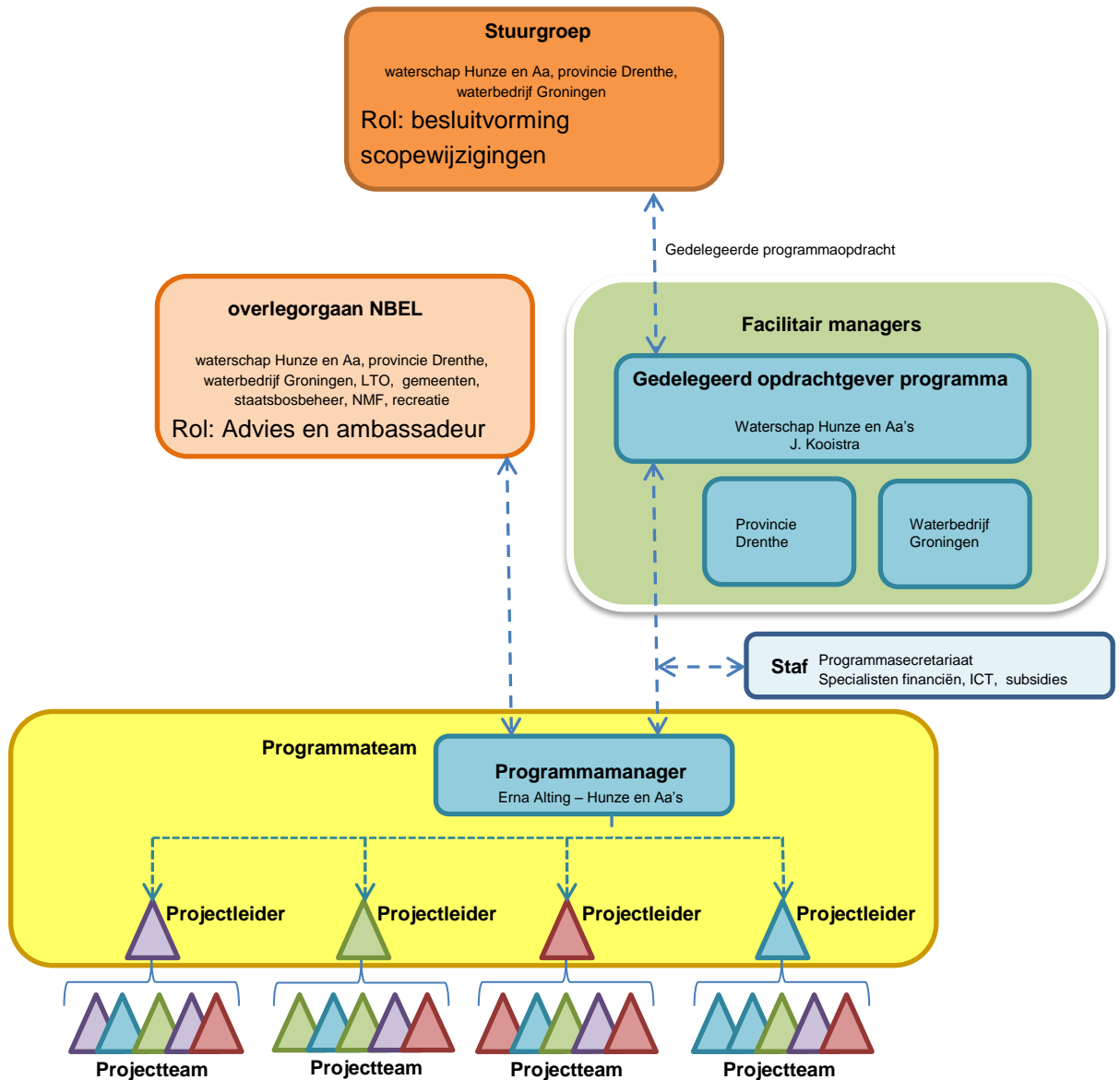
De beschikbare middelen zijn bij aanvang van het programma verdeeld over de verschillende projecten. Voor projecten die in aanmerking komen voor subsidie worden subsidie-aanvragen gedaan. In tabel 2 is de begroting van het programma uitgewerkt.

Begroting UPDA 2016 (incl BTW)								
	Project-budget (incl subsidies)	totaal uit upda	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Communicatie, bewustwording en verandering	€ 74.600	€ 71.600	€ 19.000	€ 12.600	€ 12.500	€ 12.500	€ 7.500	€ 7.500
Duurzaam onkruidbeheer	€ 110.000	€ 110.000	€ 30.099	€ 30.099	€ 12.451	€ 12.451	€ 12.451	€ 12.451
Actualisatie beschermingszone Drentsche Aa POV	€ 10.000	€ 10.000	€ -	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000
Aanpak riolering	€ 30.000	€ 30.000	€ -	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ -
Akkerranden	€ 306.405	€ 60.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000	€ 10.000
Verminderen uit- en afspoeling percelen	€ 205.000	€ 205.000	€ 5.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000	€ 40.000
Verminderen afspoeling erven/vulplaatsen	€ 781.899	€ 281.899	€ 5.000	€ 70.000	€ 150.000	€ 56.899	€ -	€ -
Duurzame maïsteelt	€ 50.000	€ 50.000	€ -	€ -	€ 25.000	€ 25.000	€ -	€ -
Duurzame bollenteelt	€ 104.168	€ 65.000	€ 5.000	€ 35.000	€ 20.000	€ 25.000	€ 20.000	€ -
Handhaving	€ 15.000	€ 15.000	€ -	€ -	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000	€ -
Monitoring - systeemonderzoek (topsoil)	€ 150.000	€ 100.000	€ 20.000	€ 40.000	€ 40.000	€ -	€ -	€ -
Monitoring - Effectmonitoring projecten	€ 140.000	€ 140.000	€ -	€ 20.000	€ 50.000	€ 50.000	€ 20.000	€ -
Monitoring - Actualisatie gebiedsdossier	€ 22.000	€ 22.000	€ -	€ 15.000	€ 7.000	€ -	€ -	€ -
Onvoorzien	€ 15.501	€ 15.501	€ -	€ -	€ -	€ -	€ -	€ 15.501
Totaal geraamd	€ 2.015.610	€ 1.176.000	€ 106.872	€ 249.477	€ 363.729	€ 221.962	€ 105.063	€ 95.564

Tabel 2. Begroting UPDA.

Organisatie, sturing en werkwijze

In het uitvoeringsprogramma Drentsche Aa (UPDA) is vastgelegd dat het waterschap Hunze en Aa's de regie gaat voeren over de uitvoering van de maatregelen uit het UPDA. Het waterschap is gedelegeerd opdrachtgever namens de drie verantwoordelijke organisaties en stelt een programmamanager beschikbaar. De programmamanager treedt op als opdrachtgever voor de tien projecten binnen het programma. Voor ieder project is een projectleider aangesteld. De uitvoerende organisaties zijn bestuurlijk vertegenwoordigd in een stuurgroep.

Taken en verantwoordelijkheden

Onderstaand zijn de taken en de verantwoordelijkheden aangegeven van alle functionaliteiten die een rol hebben bij het uitvoeren van het programma.

Functie	Verantwoordelijkheid	Taken
Stuurgroep	<ul style="list-style-type: none"> Strategische besluiten 	<ul style="list-style-type: none"> Vaststellen programmaplan Vaststellen jaarverslagen Omgevingsmanagement Escalaties fase 3
Overlegorgaan	<ul style="list-style-type: none"> Ambassadeur 	<ul style="list-style-type: none"> Advies Ambassadeur
Opdrachtgever programma	<p>Naar de stuurgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> Secretaris stuurgroep <p>Naar de programmamanager</p> <ul style="list-style-type: none"> Kaders en randvoorwaarden stellen Bewaken grenzen 	<p>Naar de stuurgroep:</p> <ul style="list-style-type: none"> Vorbereiden stuurgroepvergaderingen <p>Naar de programmamanager</p> <ul style="list-style-type: none"> Verstrekken van een opdracht met heldere programmadoelen OG/ON met programmamanager
Programmamanager	<p>Voor het programma</p> <ul style="list-style-type: none"> Sturing van het programma Uitvoeren van het programma binnen de gestelde randvoorwaarden Opdrachtgever voor projecten Aansturen staf Omgevingsmanagement Escalaties fase 2 <p>Naar de projecten</p> <ul style="list-style-type: none"> Kaders en randvoorwaarden stellen Bewaken grenzen 	<p>Voor het programma</p> <ul style="list-style-type: none"> Voorzitten en organiseren programmamateamvergaderingen Opstellen stukken stuurgroep/NBEL en voortgangsrapportages Aanwezig bij stuurgroepvergaderingen/NBEL Bewaken planning, budget, risico's OG/ON met opdrachtgever <p>Naar de projecten</p> <ul style="list-style-type: none"> Verstrekken van een opdracht met heldere projectdoelen OG/ON met projectleider
Projectleiders	<p>Voor het project</p> <ul style="list-style-type: none"> Sturing in het project Uitvoeren van het project binnen de gestelde randvoorwaarden Urenregistratie binnen het project afstemming met andere projecten binnen het UPDA Escalaties binnen het project fase 1 	<ul style="list-style-type: none"> projectsturing aanvragen gelden uit het UPDA bij de partijen aanvragen subsidies deelname aan programmamateamvergaderingen Voorzitten projectgroepvergadering Omgevingsmanager Risicomanagement project OG/ON met programmaleider
Programmamateam (programmamanager + projectleiders)	<ul style="list-style-type: none"> Afstemming tussen projecten Gezamenlijk bewaken van de voortgang Afstemmen communicatie 	
projectmedewerkers	<ul style="list-style-type: none"> Inbreng kennis en expertise 	<ul style="list-style-type: none"> Uitvoeren concrete taken binnen het project Zorgen voor commitment met formeel opdrachtgever over tijdsinzet urenregistratie
Facilitair managers	<ul style="list-style-type: none"> Het beschikbaar stellen van de benodigde uren uit eigen organisatie Beschikbaar stellen van voldoende deskundig personeel 	
Staf	<ul style="list-style-type: none"> Faciliteren in programma brede zaken zoals secretariaat, planning & control, financiële aspecten (BTW compensatie, POP3) en informatiebeheer (sharepoint) 	